

CERAMICS DISCOVERED IN (THE WEST OF ROMAN DACIA (CENTURIES II—IV A.D.)

SEVER DUMITRAȘCU

To the known schemes of the study of the historical and archaeological realities, from the North-West of Roman Dacia, in the centuries II—IV A.D. (namely Crisana territory), i.e. native Dacian reality, and possibly a persistent Celtic reality and the penetration of the new-coming peoples: the Bcers, the Vandals, the Goths, the early and late Gepidses, we add several archaeological aspects established on the ground. Pointing out the fact that, in principle, we join the idea which admits that besides “the barbarianizing” of the imperial Roman world and a “Romanizing” in the coterminous area of Roman provinces, facts which happened over and through the “invisible” borders of the Roman Empire (E. Kornemann) in “the Rome from over the imperial borders” (M. Wheeler) or even among “the invisible borders of Roman influence” (K. Christ). In consequence, a Roman influence over the federative peoples from the Roman frontiers area, characterized as: “independences, as they seemed and obedient, as they were” (G. Wirth).

Our lines will present only the situation in a limited area, a “sample“, with a well-defined geographical position: Holod Dale, to which we shall also add several larger references from Crișana space: Holod Dale (Bihor county) is included among the peaks of Pădurea Craiului Mountains at North-North-West, Plopișului Mountains at South-South-East, the Western Romanian Plain (namely the High plain) and the barrier of Bihor Mountains, towards East, towards Roman Dacia. It stretches on both sides of Crișul Negru, river on which towards East, i.e. in Beiuș Depression with which it borders, we announce in advance that up to the present we haven t known archaeological discoveries from Roman epoch. We also emphasize the fact that in Holod Dale there haven t been found so far Preroman Dacian settlements either, and from a “technological” point of view there haven t been found yet workshops for modelling and burning ceramics. Thus, till a concrete contrary proof. we admit that ceramics hadn t been manufactured in local workshops.

The studied settlements are to be found in the boundary of the following localities, all of them on Crișul Negru rivers banks: Cociuba Mare — with two settlements at “Fântânița” and “Cohărești” places (Dumitrașcu 1973); Râpa — with two settlements at “La Lunca” and “Dealul Morii” places; Rohani — “La Criș ” and Tinca “Dealul Morii” (Dumitrașcu 1972).

From their topographical position point of view, the settlements are of two kinds:

A. "Buried" settlements covered by the silt brought by Crișul Negru s waters and digged out afterwards, by the same Crișul Negru, which digged its river bed in its own river meadow: Cociuba — "Cohărești"; Râpa — "La Lunca" and Rohani — "La Criș", and.

B. Settlements placed on Crișul Negru s terraces: Cociuba — "Fântânița"; Râpa — "Dealul Morilor" and Tinca — "Dealul Morilor". We have to say that the two settlements from Râpa and Tinca, on Crișul Negru s terrace, at "Dealul Morilor" place are separated only by a present day ravine, which in ancient times was a valley coming from the forest on the terrace and flowing into Crișul Negru river.

The ceramics from the discovered dwellings and complexes (pits, the culture layer) is divided in three categories, well-known but not analysed in detail:

1. ceramics modelled only by hand
2. ceramics modelled by means of wheel, and made of a grey or brick-coloured soapy paste
3. ceramics modelled by means of wheel and made of a grey and blackish rough paste, having a rim profile betraying the provincial Roman ceramics. It dates from the 2 century A.D. — the beginning of the 4 century A.D. Except for a "stamp" on the handle of a grey amphorette and 2—3 fragments in Tinca, it hasn't been discovered so far stamped ceramics, while the thick-walled and bulky-bottomed earthen pats from Cociuba aren't adorned but in a very small number with strips of lines in wave, a characteristic specific to earthen pots discovered at Râpa — Dealul Morilor. In the settlements from Rohani — "La Criș" and Tinca — "Dealul Morilor" there haven't been found so far fragments of earthen pots.

For an ethnical attribution of the settlements, at hand and the ceramics from the 2—3 centuries A.D., possibly the beginning of the 4 century, by the absence of the bottoms cut with the cord on the potter wheel.

From the cultural and historical point of view we take into consideration a cultural koiné, with relative shades, by not discovering so far of any pieces with Dacian ethnical specificity — if it had still been current everywhere in Roman epoch —, the Dacian cup and the jar-vessel with socketer girdle or of some ceramic pieces specific to the German ethnic of the Boers, the Vandals, the early Gepides, if they have still kept them (*Dumitrașcu 1974*).

For an ethnical attribution of the settlements, at hand and the easiest way would be to attribute them to the Vandals, using in a simple manner Jordanes well-known references. In order to admit this fact we should automatically admit the loss of old features of German ancient folk culture (except for a comb on a semicircular handle) and the adoption of a provincial Roman culture. The fact that some of the settlements are "covered" with Crișul Negru river s silt (later on, when?) would denote new comers who do not know the zone from pedo-climatic point of view.

The rough black ceramics, discovered at Râpa — “Dealul Morilor”, of a provincial-Roman origin, which is unfindable, for the time being, in Vandalian settlements, as well as the fact that in these stations specific stamped ceramic haven t been found yet, seem to show such kind of explanation, namely the presence in Holod Dale of some shepherds with flocks, coming from Dacia province, or of some Dacian native settlements with a Koiné culture of peripheral Roman provincial type. The burying of some settlements could indicate the use of the river meadow with hydrofile flora uncovered with snow in winter, as it is especially the case of Cociuba Mare — “Cohărești” settlement, situated between 2 branches of Crișul river, from the low meadow, having possibilities for the cattle to graze at winter spendind.

Therefore, it remains to operate only with those elements which permit, in the present stage, to distiguish (how deep and how shading, it will be seen from the future research) the demographico-ethnical and historico-cultural realities. Namely, they can t be ethnically attributed in an absolute way, neither to the Dacians, Celts, natives, nor to the Germanic peoples. Moreover, at Medieșul Aurit — “Șuculeu” it was discovered a level of 2—3 century A.D. with rough black Roman provincial ceramics and a level of 4 century A.D. (with bottoms cut with the cord on the potter wheel) and with grey earthen pots modelled by means of wheel and adorned with socketer girdle.

It remains to operate technologically, especially in the Nort-West of Crișana and in the North-West of former province, with those five workshops discovered up to the present: 1. at Medieșul Aurit — “Șuculeu”, a workshop of Dacians from Roman and Post-Roman epoch, without excluding a Vandalian presence, also indicated by the inventory of some graves from necropole; 2. at Medieșul Aurit — “La Osanu”, with a later workshop, maybe German, Gepidic (the decanter, the vessel with double neck, can be of Celtic origin! too); 3. at Beregsurány, in North-Eastern Hungary, with a workshop and with stamped ceramics (there were discovered pieces of bone for stamping the ceramics (Knochenstempeln) for the grey ceramics) and with-runspattern on some vessels, of clear Vandalian origin; 4. at Blazice, (*Lamiova Schmiedlova* — *Tomášova* 1995) with workshop where it had been manufactured stamped ceramics (of clear Roman influence but not Roman), to attribute to some late Cotins or early Gepides (?) and 5. the workshop or workshops from the Roman economical centre at Porolissum, with provincial ceramics manufactured for or especially for sale, too (export).

We also speak here, not accidentally, about the series of funeral discoveries (?) registered in ethno-cultural “fissure” between the Sarmato-Dacian world from Alföld, at West, and the Dacian world or of a “barbarian” Roman-provincial shade (Dacian, native and non-native) from East: Arad, Oradea, Curtuiuşeni, Șimleul Silvaniei, Boinești, with heads of the shields or arms indicating German (?), horsemen (?) fighters, initially relevated in I. Bona s studies.

But the future studies should bring to light new data, which, analytically studied, be able to lead to some shades of the details of those phenomenona which defined the historical concrete of the territory in present-day Crișana province, from the West of Romania, between

Mureș and Superior Tisa, in Roman and Post-Roman epoch. Any uninitiated or generalized interference in the privacy of studying this historical space in the centuries II—IV A.D., won't do anything else but postpone and complicate uselessly the knowledge about the historic reality through the archaeological reality. The future belongs to the concrete studies and diggings in the ground.

ABBREVIATIONS AND BIBLIOGRAPHY

- Dumitrașcu 1972 S. Dumitrașcu, *Cercetări arheologice în Depresiunea Holodului (II). Săpăturile arheologice de la Tinca-Râpa, jud. Bihor* (Archäologische Untersuchungen von Tinca-Râpa, Kreis Bihor), in *Lucrări Științifice, Istorie* —, Oradea 1972, p. 49—67
- Dumitrașcu 1973 S. Dumitrașcu, *Cercetări arheologice în Depresiunea Holodului (I). Săpăturile de la Cociuba Mare, j. Bihor* (Recherches archéologiques dans la Dépression de Holod (I). Les fouilles de Cociuba Mare, département Bihor), in *Cristia* III, 1973, p. 139—159
- Dumitrașcu 1974 S. Dumitrașcu, *Există cultura Sântana de Mureș-Cerneahov și tipul Presiv în Crișana?* (It existing the Sântana de Mureș-Cerneahov culture and the Presov type in Crișana?), in *Studii și Cercetări științifice, Istorie-Filologie*, Bacău, 1974, p. 43—61
- Lamiova Schmiedlova — Maria Lamiova Schmiedlova — Božena Tomášova, *Töpferöfen von der Wende des 4/5 Jahrhunderts in Ostrovany, Bezirk Presov, in Kelten, Germanen, Römer in Mitteldonaugebiet von Ausklang der Latène — Zivilisation bis zum 2. Jahrhuendert*, Brno-Nitra 1995, p. 121—127

VASE CERAMICE DIN SECOLELE II—IV P. CH. DESCOPERITE LA VEST DE PROVINCIA DACIA

SEVER DUMITRAȘCU

La cunoscutele scheme de studiu ale realităților istorice și arheologice ale spațiului aflat la nord-vest e provincia Dacia în secolele II—IV p. Ch. (respectiv teritoriul Țării Crișurilor = Crișana) i.e. realitatea etnică dacică și o posibilă realitate etnică celtică persistentă, combinate cu pătrunderea unor populații noi, ca Buri, Vandalii, Goții, Gepizii (timpurii și cei târzii) se adaugă acum numeroase aspecte noi, stabilite cu ocazia cercetărilor arheologice de teren.

Subliniem faptul ca, în principiu, suntem de acord cu părerea care admite că în afara procesului de barbarizare a lumii romane imperiale și respectiv acela de romanizare a teritoriilor provinciilor romane, procese care s-au desfășurat peste și prin invizibilele granițe ale Imperiului Roman (E. Kornemann), în „Roma de peste frontiere“ (M. Wheeler) și chiar și între „invizibilele frontiere ale influenței romane (K. Christ). În consecință o influență romană asupra popoarelor care aveau calitatea de „aliați“ din aria frontierelor romane poate fi caracterizată ca o „independentă cum pare a fi obediența cum a fost“ (G. Wirth).

Lucrarea noastră va prezenta situația arheologic-istorică numai într-un spațiu limitat, luat ca model, spațiu cu o poziție geografică foarte bine definită: depresiunea Holod, la care se adaugă numeroase referiri la spațiul Țării Crișurilor. Depresiunea Holod, în județul Bihor, se întinde între culmile munților Pădurea Craiului la nord și nord-vest, vârfulurile munților Plopișului la sud și sud-est, Câmpia Română de Vest (câmpia înaltă și bariera formată de Munții Bihorului spre est, respectiv spre Dacia romană. Depresiunea se află pe ambele maluri ale râului Crișul Negru, care ajunge aici după ce a străbătut dinspre est depresiunea Beiuș.

De la început trebuie să subliniem faptul că până în prezent în această zonă nu se cunosc descoperiri de epoca romană. Deasemenea accentuăm faptul că în depresiunea Holod nu s-au descoperit până acum nici așezări dacice (datele în perioada Daciei preromane), iar din punct de vedere al vieții economice nu au fost descoperite încă ateliere pentru producerea și arderea ceramicii. Deci până la proba contrarie trebuie să admitem că ceramica descoperită în zonă nu a fost produsă în ateliere locale.

Așezările studiate de noi se găsesc în hotarele următoarelor localități, toate aflate pe malurile râului Crișul Negru: Cociuba Mare cu două așezări în locurile numite „Fântânița“ și „Cohărești“ (Dumitrașcu 1973); Râpa — cu două așezări situate în locurile numite „La lunca“ și

„Dealul Morii“; Rohani — cu o așezare în locul numit „La Criș“ și Tinca cu o așezare în locul numit „Dealul morii“ (Dumitrașcu 1972).

Din punct de vedere al poziției lor topografice așezările pot fi împărțite în două grupe:

a. așezări „îngropate“, respectiv acoperite de depunerile aduse de apele Crișului Negru și apoi spălate de apele aceluiași râu, care și-a săpat cursul în propria albie: Cociuba — locul numit „Cohărești“; Râpa — locul numit; „La Lunca“ și Rohani — locul numit „la Criș“.

b. așezări situate pe terasele Crișului Negru: Cociuba Mare — locul numit Fântinița; Râpa — locul numit „Dealul Morii“ și Tinca — locul numit „Dealul Morii“.

Trebuie să menționăm faptul că cele două așezări mai sus amintite de la Râpa și Tinca, pe terasa râului Crișul Negru sunt despărțite azi numai printr-o ravenă contemporană nouă, care în antichitatea putea să fi fost un pârau curgând dinspre pădure spre terasă și vărsându-se în râul Crișul Negru.

Ceramica din locuințele și complexele cercetate prin săpături (gropi, strat de locuire) se împarte în trei categorii, cunoscute de altfel, care încă nu au fost analizate în amănunt:

1. vase lucrate numai cu mâna

2. vase lucrate la roată dintr-o pastă săpunoasă de culoare gri (cenușie) sau cărămizie

3. vase lucrate la roată dintr-o pastă cenușie sau negricioasă, având profilul buzei după modelul ceramicii romane. Ea datează în perioada cuprinsă între secolele II—IV p. Ch. Cu excepția unei ștampile de pe toarta unei amforete și a două-trei fragmente de vase ștampilate descoperite la Tinca, nu a mai fost descoperită ceramică ștampilată. În același timp oalele cu pereți groși și cu fundul masiv de la Cociuba Mare nu sunt decât în număr mic decorate cu linii incizate în val, decorație caracteristic vaselor lucrate cu mâna descoperite la Râpa — locul numit „Dealul Morii“.

În așezarea de la Rohani — locul numit „La Criș“ și cea de la Tinca — locul numit „Dealul Morii“ nu s-au găsit fragmente de vase lucrate cu mâna. Pentru datare am folosit caracteristicile tehnice ale vaselor datate în secolele II—III p. Ch., uneori chiar și până la sfârșitul secolului IV, și anume absența fundurilor tăiate cu sfoara de pe roata olarului. Din punct de vedere cultural și istoric am luat în considerare o conviețuire culturală (*koiné*) cu diferite nuanțe, dar fără să descoperim până în momentul de față piese specifice etniei dacice: dacă ar fi fost răspândită în epoca romană casca dacică și oala borcan decorată cu brâu alveolar sau câteva vase specifice etniilor germanice (Buri, Vandali, Gepizi timpurii) dacă aceștia le-au folosit (Dumitrașcu 1974).

Pentru atribuirea etnică a așezărilor mai sus menționate, cel mai la îndemână și mai ușor mijloc a fost de a le atribui Vandalilor, folosind în chipul cel mai simplu binecunoscutele referințe ale lui Iordanes. Dar pentru admite o asemenea interpretare trebuie să admitem a priori pierderea sau atenuarea caracteristicilor vechi ale culturii materiale a germanicilor (poate cu excepția piaptânului cu mâner semicircular) și adoptarea unor influențe culturale provinciale romane. Faptul

că o parte din așezările mai sus menționate au fost acoperite cu depunerile râului Crișul Negru (la o dată mai târzie, dar care nu se poate preciza?) ar indica populații nou venite, care nu au cunoscut zona din punct de vedere pedoclimatic.

Vasele din pasta de culoare neagră grosolană descoperite la Râpa — locul numit „Dealul Morii“, de origine provincial romană, care nu sunt confundabile în așezările vandale, ca și faptul că în aceste așezări nu s-au găsit încă vase șampilate specifice, par a permite o explicație istorică și anume faptul că în depresiunea Holod se poate presupune prezența unor păstori cu turme venind dinspre provincia Dacia sau a unor așezări de Daci localnici cu o cultură comună tipului roman provincial periferic. „Îngroparea“ unor așezări (sub aluviuni) poate indica folosirea luncii râului cu flora hidrofilă acoperită cu zăpadă în timpul iernii (așa cum este situația mai ales la Cociuba Mare — locul numit Cohărești situat între două brațe ale râului Crișul Negru în lunca joasă) oferind posibilitatea ca vitele să pască și în timpul iernii.

De aceea ne rămâne să operăm numai cu acele elemente care permit, în actualul stadiu ale cercetărilor, să distingem (cât de profund și cât de nuanțat va fi văzut cercetările viitoare) realitatea demografică-etnică și istorică-culturală. În mod explicit, așezările nu pot fi atribuite din punct de vedere etnic în mod absolut Dacilor sau Celților localnici, dar nici populațiilor germanice. Mai mult, în localitatea Medieșul Aurit, locul numit „Șuculeu“ a fost descoperit un strat de locuire datând din secolele II—III p. Ch. cu ceramică romană din pastă grosieră de culoare neagră și un strat de locuire din secolul IV (vase cu fundul tăiat cu sfoara de pe roata olarului) și oale din pastă de culoare cenușie lucrate la roată decorate cu brâu alveolar.

Ne-a mai rămas să operăm în chip tehnologic, mai ales în partea de nord-vest a Țării Crișurilor și în partea de nord-vest a fostei provincii Dacia Porolissensis, cu acele cinci ateliere pentru produs vase ceramice, descoperite până în prezent la: 1. Medieșul Aurit, așezarea de la Șuculeu — un atelier al Dacilor, datând din epoca romană și post romană a provinciei Dacia. Nu se exclude însă o prezență a Vandalilor, sugerată de inventarul câtorva morminte din necropolă. 2. La Medieșul Aurit, așezarea de la „Oșanu“; un atelier pentru produs vase ceramice, datând din epoca târzie, probabil germanic — gepidic (cana, vasul cu gât dublu pot fi însă de origine celtică); 3. La Beregsurány în nord-estul Ungariei de astăzi, un atelier de produs vase ceramice, inclusiv vase șampilate (au fost descoperite și unelte din os pentru decorarea ceramicii — Knochenstempel — în cazul vaselor din pasta cenușie și cu modele runice pentru vase de factură vandală sigură); 4. La Blazice, în Slovacia, un atelier unde erau fabricate vase șampilate (influența romană e sigură, dar vasele nu sunt romane), care poate fi atribuit Coștinilor târzii sau Gepizilor timpurii? (*Lamiova/Schmiedlova — Tomašova 1995*); 6. Porolissum — capitala Daciei Porolissensis — atelier sau ateliere din orașul roman cu ceramică șampilată de culoare cenușie și cărămizie, produsă pentru sau în special pentru export.

Noi vom discuta aici, și nu în chip accidental, despre o serie de descoperi cu caracter funerar. Înregistrate în spațiul cultural dintre lumea sarmato-dacică din Alföld la vest și din lumea dacică sau de

nuanța barbaro-romană provincială (dacică locală și non-locală) la est: Arad, Oradea, Curtiușeni, Șimleul Silvaniei, Boinești cu umbo-uri de scut și arme indicând călăreți luptători germani? identificați pentru prima dată prin studiile lui I. Bona.

Dar viitoarele studii ar trebui să aducă la lumină date noi care examinate analitic vor fi în stare să conducă la câteva nuanțe și detalii ale acelor fenomene care au definit contextul istoric din teritoriul Țării Crișurilor de astăzi, situată în partea de vest a României, între Mureș și Tisa Superioară în epoca romană și post romană. Orice ingerință cu caracter general și neprofesional în studierea intimă a acestui spațiu istoric în secolele II—IV p. Ch. nu poate decât să întârzie și să complice cunoștințele despre realitatea istorică obținută pe baza datelor arheologice. Viitorul aparține studiilor concrete și săpăturilor de teren.

PRESURTARI ȘI BIBLIOGRAFIE

- Dumitrașcu 1972 S. Dumitrașcu, *Cercetări arheologice în depresiunea Holodului (II). Săpăturile arheologice de la Tinca — Râpa, jud. Bihor* (Archäologische Untersuchungen von Tinca — Râpa, Kreis Bihor), în *Lucrări Științifice, Istorie*, Oradea, 1972, p. 49—67.
- Dumitrașcu 1973 S. Dumitrașcu, *Cercetări arheologice, în depresiunea Holodului (I). Săpăturile de la Cociuba Mare, jud. Bihor* (Recherches archéologiques dans la Dépression de Holod (I). Les fouilles de Cociuba Mare, département Bihor), în *Crisia III*, 1973, p. 139—159.
- Dumitrașcu 1974 S. Dumitrașcu, *Există cultura Sântana de Mureș și tipul Prešov în Crișana?* (It existing the Santana de Mureș — Cerneahov culture and the Presov type in Crișana?), în *Studii și Cercetări Științifice, Istorie — Filologie*, Bacău, 1974, p. 43—61.
- Lamiova-Schmiedlova-Tomašova 1995 M. Lamiova-Schmiedlova — B. Tomašova, *Töpferöfen von der Wende des 4/5 Jahrhunderts in Ostrovany, Bezirk Presov*, în *Kelten, Germanen, Römer in Mitteldonaugebiet von Ausklang der Latène-Zivilisation bis zum 2. Jahrhundert*, Brno-Nitra, 1995, p. 121—127.

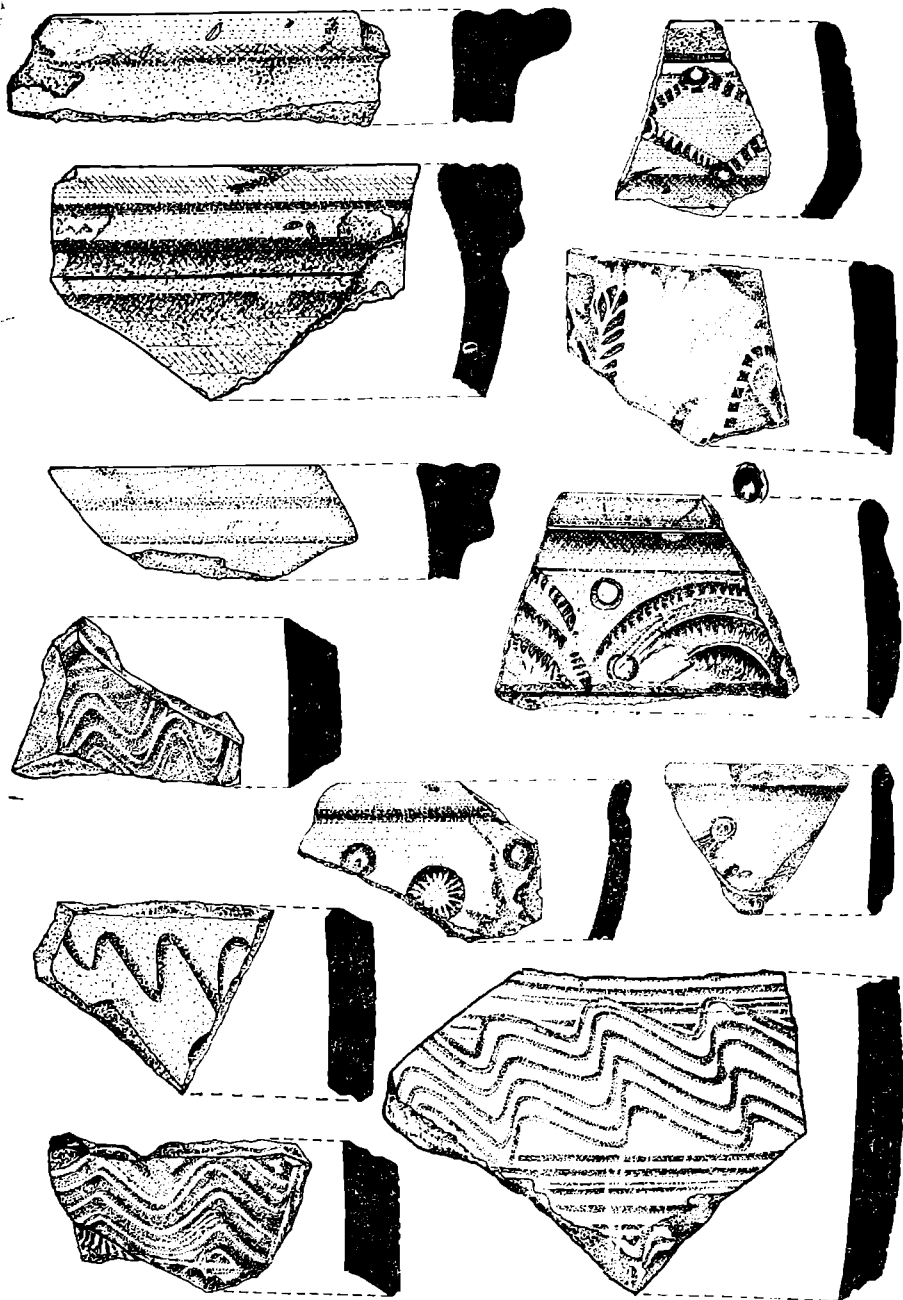

Plate I. Stamped ceramics discovered at Mișca, Bihor county
 Planșa I Vase ștampilate descoperite la Mișca, jud. Bihor

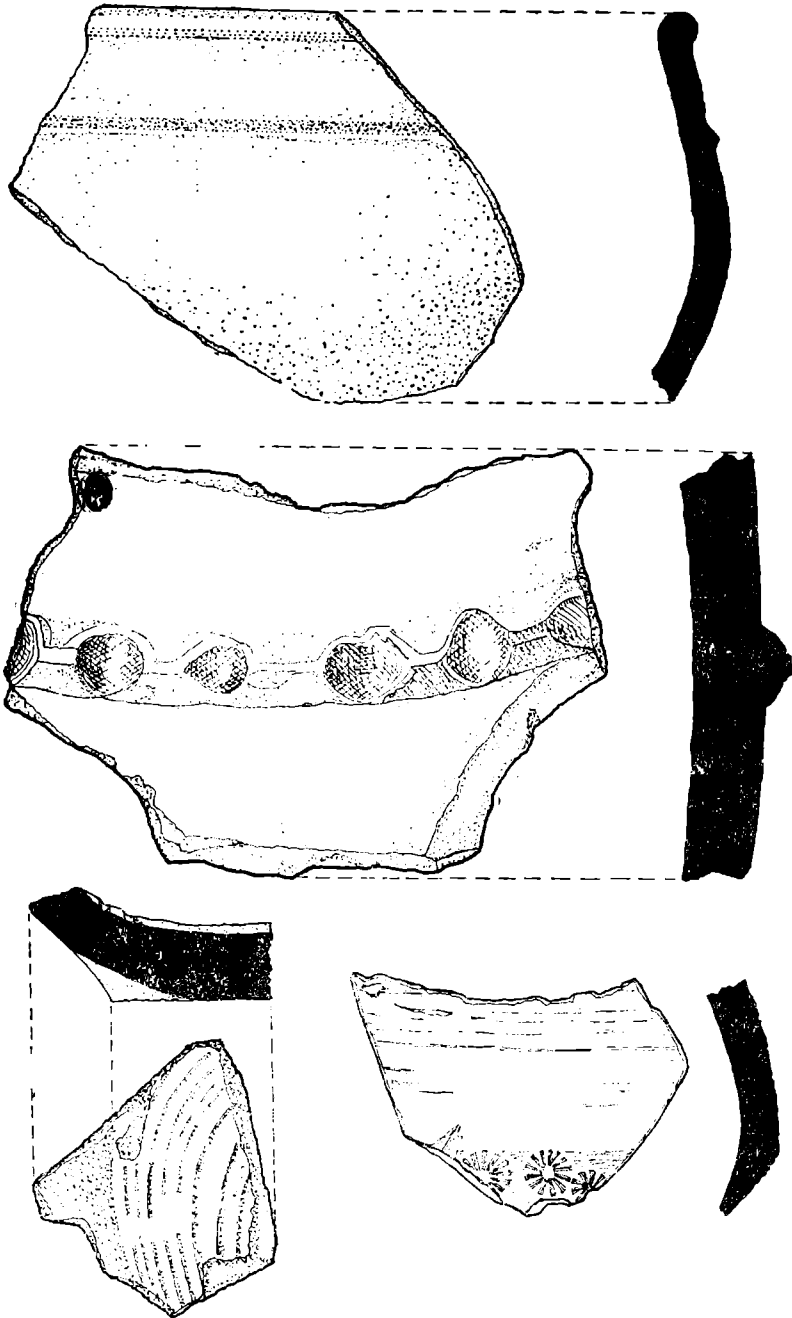
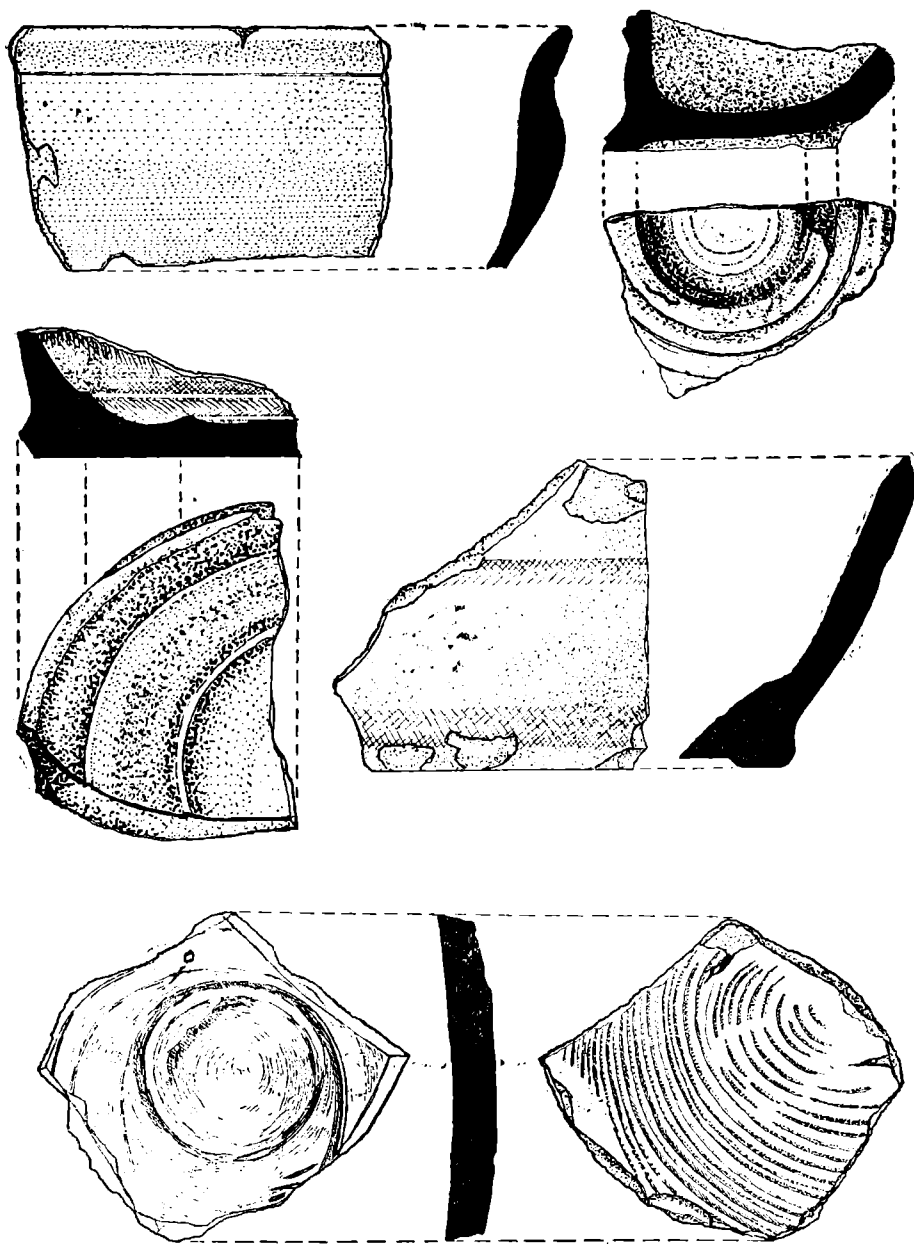

Plate II. Ceramics discovered at Medieșul Aurit — Șuculeu, Satu Mare county
 Planșa II Vase ceramice descoperite la Medieșul Aurit „Șuculeu”, jud. Satu Mare

Plata III. 1—3: Ceramics discovered at Râpa — „Dealul Morilor“, Bihor county
 4—5: Ceramics discovered at Porți, Marca village, Sălaj county
Planșa III 1—2. Vase ceramice descoperite la Râpa „Dealul Morilor“, jud. Bihor;
 4—5. Vase ceramice descoperite la Porți, satul Marca, jud. Sălaj

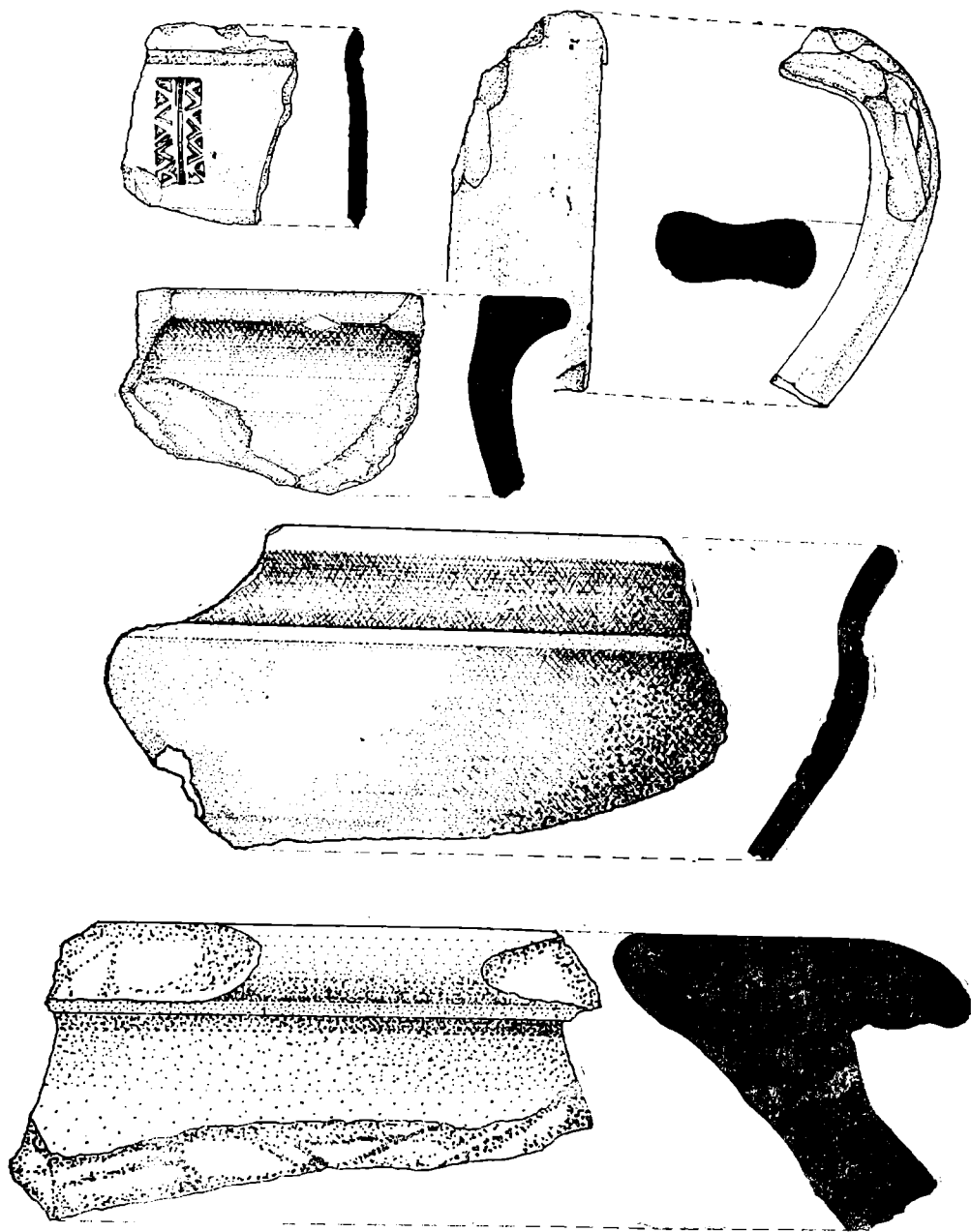

Plate IV. 1: Ceramics discovered at Cociuba Mare — „Cohărești”, Bihor county
 2—5: Ceramics discovered at Cociuba Mare — „Fântânița”, Bihor county
 Plansa IV 1. Vase ceramice descoperite la Cociuba Mare „Cohărești”, jud. Bihor;
 2—5. Vase ceramice descoperite la Cociuba Mare „Fântânița”, jud. Bihor

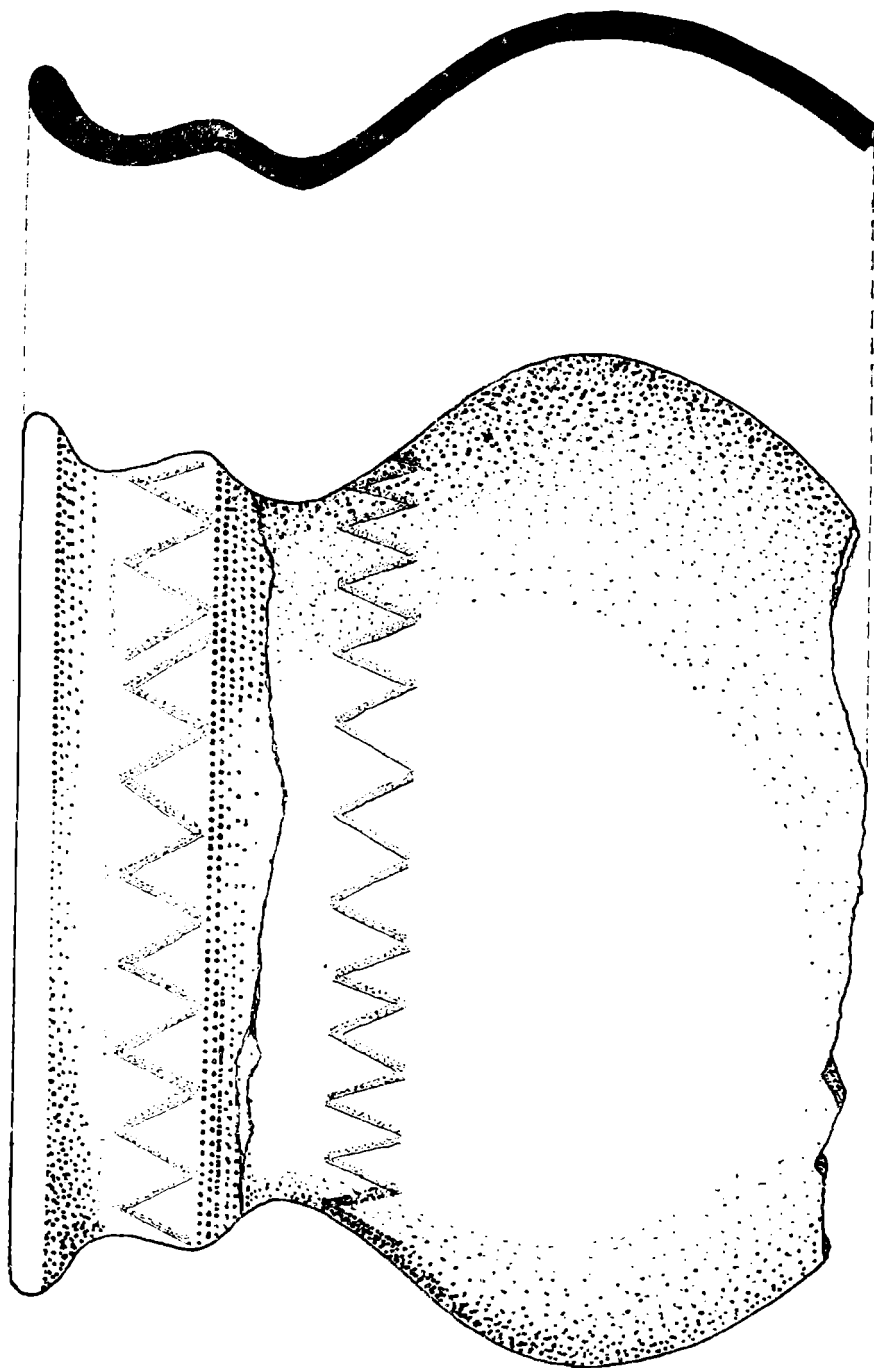

Fig. 1. Pot discovered at Medieşul Aurit — „La Oşanu”, Satu Mare county
Planşa V Olă descoperită la Medieşul Aurit „La Oşanu”, jud. Satu Mare